

ANNA GAWROŃSKA

Ujemne skutki przezimowania upraw rolnych jako ryzyko ubezpieczeniowe

Celem opracowania jest scharakteryzowanie ryzyka ujemnych skutków przezimowania, które rokrocznie powoduje znaczne straty w uprawach rolnych w Polsce. Trudności z zabezpieczeniem przed tym ryzykiem zgłaszają bowiem nie tylko producenci rolni, lecz także zakłady ubezpieczeń. Z kolei państwo realizuje różne formy pomocy pochłaniające miliony złotych. Zakres czasowy pracy dotyczy lat 2008–2012. Szczegółowa analiza ryzyka ujemnych skutków przezimowania dotyczy upraw zbóż ozimych oraz rzepaku i rzepiku w układzie województw w okresie zimowym 2011/2012.

W pierwszej kolejności przedstawiono pojęcia związane z ryzykiem ujemnych skutków przezimowania. Następnie zaprezentowano wybrane aspekty związane z ubezpieczeniem upraw z tytułu tego ryzyka. Opracowanie kończy analiza form pomocy dla rolników i producentów rolnych, u których w gospodarstwach rolnych powstały szkody spowodowane wystąpieniem ujemnych skutków przezimowania.

Słowa kluczowe: ujemne skutki przezimowania, ubezpieczenia, formy pomocy.

Wprowadzenie

Każdej działalności gospodarczej towarzyszy ryzyko. Jednak w przypadku produkcji rolnej jest ono szczególnie duże z uwagi na specyficzny charakter działalności¹. Szczególną uwagę należy zwrócić m.in. na konieczność prowadzenia produkcji roślinnej i częściowo produkcji zwierzęcej na zewnątrz („pod gołym niebem”), co wiąże się z brakiem możliwości skutecznego zabezpieczenia przed wieloma ryzykami o charakterze naturalnym². Trudności w przewidywaniu wielkości

1. L. Girdziute, *Risks in Agriculture and Opportunities of their Integrated Evaluation*, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2012, Volume 62, s. 783–790; M. Grodź, D. Gajda, *Ubezpieczenia rolnicze i świadomość ubezpieczeniowa rolników*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2012 nr 1, Warszawa 2012, s. 99–100; J. Pawłowska-Tyszko, *Aktualne problemy zarządzania ryzykiem w rolnictwie*, Wyd. IERiGŻ-PIB, nr 535, Warszawa 2009; E. Stroiński, *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe w rolnictwie*, Wyd. Akademii Finansów, Warszawa 2006, s. 22–23.
2. E. Stroiński, *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe w rolnictwie*, Wyd. Akademii Finansów, Warszawa 2006, s. 22.

produkcji, jej kosztów i strat są bowiem wynikiem oddziaływania wielu czynników o charakterze przyrodniczym, takich jak: zmienne warunki klimatyczne i biologiczne, warunki glebowe, choroby roślin i zwierząt, szkodniki, zagrożenie suszą lub nadmiernymi opadami, sezonowość produkcji czy też rozmieszczenie przestrzenne³. Samo ryzyko pogodowe w istotny sposób wpływa na wyniki finansowe gospodarstw rolnych, m.in. z uwagi na fakt, że około 80 proc. zmienności produkcji rolniczej uwarunkowane jest czynnikami pogodowymi⁴. Polska ze względu na swoje położenie charakteryzuje się dużą zmiennością warunków atmosferycznych, a częstotliwość występowania ekstremalnych zjawisk atmosferycznych powoduje konieczność wypracowania mechanizmów prewencyjnych i szybkich ścieżek likwidacji takich szkód. Duże znaczenie w minimalizowaniu skutków finansowych powstałych wskutek szkód o charakterze naturalnym mają instrumenty ubezpieczeniowe⁵.

Celem opracowania jest charakterystyka ryzyka ujemnych skutków przezimowania, które rokrocznie powoduje straty w uprawach rolnych w Polsce⁶. Problemy związane z tym ryzykiem dotyczą jednak nie tylko producentów rolnych, którzy zmuszeni są ponownie obsiać pola. Trudności z zabezpieczeniem przed tym ryzykiem zgłaszają także zakłady ubezpieczeń, wskazując wysoki stopień szkodowości⁷. Z kolei przykładem niełatwych działań dostosowawczych mających na celu zmniejszenie narażenia zakładów ubezpieczeń na omawiane ryzyko jest mechanizm obniżania ryczałtów wypłacanych za złe przezimowanie. W skali państwa odszkodowania wypłacane rolnikom pochłaniają miliony złotych. Jednorazowa pomoc finansowa udzielona producentom rolnym, u których w gospodarstwach rolnych powstały szkody spowodowane wystąpieniem w okresie zimowym 2011/2012 ujemnych skutków przezimowania wyniosła ponad 122 mln zł⁸.

1. Ujemne skutki przezimowania – definicje

Niewątpliwie duże znaczenie w rozwoju ubezpieczeń rolniczych od szkód spowodowanych żywiołami (huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawina, susza, jak również ujemne skutki przezimowania oraz przymrozki wiosenne) ma Ustawa z dnia 7 lipca

3. M.A. Jerzak, *Zarządzanie ryzykiem jako czynnik stabilizacji dochodów i poprawy konkurencyjności w rolnictwie*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 3, Warszawa–Poznań–Lublin 2008, s. 246–251.
4. E. Sokołowska, *Pochodne instrumenty pogodowe jako narzędzia ograniczania ryzyka w rolnictwie*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 4, Warszawa–Poznań–Lublin 2008, s. 299–394.
5. R. Pajewska-Kwaśny, *Zagrożenie katastrofami naturalnymi w Polsce*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2012 nr 3, Warszawa 2012, s. 77–86.
6. Wiosenna ocena stanu upraw rolnych w 2012 roku, przeprowadzona przez rzeczoznawców terenowych GUS, wykazała pogorszenie stanu upraw ozimych w stosunku do roku poprzedniego oraz przeciętnej oceny z lat 2006–2010. Średnia ocena upraw ozimych w 2012 r. wynosiła w stopniach kwalifikacyjnych 3,2 wobec 3,3 w 2011 r. i 3,6 stopni jako średniej z lat 2006–2010 (*Wiosenna ocena stanu upraw rolnych i ogrodniczych w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2012).
7. Wysokość wypłaconych odszkodowań w ubezpieczeniach dotowanych od ujemnych skutków przezimowania systematycznie wzrasta. W 2008 r. wypłacono 898,9 tys. zł, natomiast w 2011 i 2012 r. odpowiednio 160 644,3 tys. zł i 582 905,0 tys. zł (*Projekt ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich, z dnia 03.04.2013*), <http://www.bip.minrol.gov.pl> [dostęp 12.08.2013].
8. Niepublikowane dane ARiMR 2013.

2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich⁹. Od 2006 r. wdrażany jest bowiem w Polsce system ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich z dofinansowaniem z budżetu państwa do składek producentów rolnych z tytułu zawarcia umów ubezpieczenia od wystąpienia zdarzeń losowych. Ustawa o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich przewiduje dużą elastyczność w zakresie zarówno przedmiotu ubezpieczenia, jak i wybranego ryzyka. Prawo do dotowanego ubezpieczenia mają rolnicy i producenci rolni uprawiający popularne rośliny, takie jak: zboża, kukurydza, rzepak, rzepik, chmiel, tytoń, warzywa gruntowe, drzewa i krzewy owocowe, truskawki, ziemniaki, buraki cukrowe oraz rośliny strączkowe, od zasiewu lub wysadzenia do ich zbioru.

Dopłaty wynoszą do 50 proc., ale nie mniej niż 40 proc. składki z tytułu ubezpieczenia upraw, jeżeli określone przez zakłady ubezpieczeń stawki taryfowe ubezpieczenia nie przekraczają: 3,5 proc. sumy ubezpieczenia upraw¹⁰ zbóż, kukurydzy, rzepaku jarego, rzepiku, ziemniaków lub buraków cukrowych lub 5 proc. sumy ubezpieczenia rzepaku ozimego, warzyw gruntowych, chmielu, tytoniu, drzew i krzewów owocowych, truskawek lub roślin strączkowych¹¹. Powierzchnia upraw objęta ochroną ubezpieczeniową w 2012 r. w stosunku do 2008 r. zwiększyła się ponad 1,5-krotnie. Natomiast wielkość dopłat do składek ubezpieczeń upraw rolnych pochłonęła 476,6 mln zł w latach 2008–2012 (tab. 1).

Tabela 1. Powierzchnia upraw objęta ochroną ubezpieczeniową oraz wielkość dopłat z budżetu państwa w latach 2008–2012

Lata	Powierzchnia upraw objęta ochroną ubezpieczeniową (ha)	Dopłaty do składek ubezpieczeń ogółem (tys. zł)	Dopłaty do składek ubezpieczeń upraw rolnych (tys. zł)
2008	1 832 036	97 637,6	10 728,3
2009	2 808 104	81 781,8	80 335,7
2010	2 845 777	99 121,2	99 043,3
2011	3 032 634	124 711,0	124 166,7
2012	2 751 439	162 453,6	162 284,8

Źródło: Projekt ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (z dnia 3.04.2013), <http://www.bip.minrol.gov.pl> (dostęp 12.08.2013).

Ujemne skutki przezimowania zostały zdefiniowane w art. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich¹², a oznaczają szkody spowodowane wymarznieniem, wymoknięciem, wyprzieniem, wysmaleniem lub wysadzeniem roślin, w okresie

9. Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 150, poz. 1249, z późn. zm. ogłoszonymi w Dz. U. z 2006 r. Nr 120, poz. 825 i Nr 157, poz. 1119, z 2007 r. Nr 49, poz. 328, z 2008 r. Nr 145, poz. 918 oraz z 2009 r. Nr 18, poz. 97, oraz z 2011 r. Nr 106, poz. 622).
10. W przypadku rozdzielenia rodzajów ryzyka suma ubezpieczenia danej uprawy dotyczy wszystkich rodzajów ryzyka (Ibidem).
11. Ibidem.
12. Należy jednak zwrócić uwagę, iż w pierwszej wersji ustawy definicja brzmiała następująco: „ujemne skutki przezimowania lub przymrozki wiosenne oznaczają szkody spowodowane wymarznieniem, wymoknięciem, wyprzieniem lub wygniciem roślin w okresie zimowym lub szkody spowodowane ujemnymi temperaturami w okresie wiosennym, polegające na całkowitym lub częściowym zniszczeniu roślin lub całkowitej utracie plonu lub jego części” (Ibidem).

od początku grudnia do końca kwietnia, polegające na całkowitym lub częściowym zniszczeniu roślin lub całkowitej utracie plonu lub jego części.

Najbardziej niebezpieczne dla roślin są mroźne temperatury przy jednoczesnym braku pokrywy śnieżnej lub jej cienkiej warstwie. Także gwałtowne ocieplenia powodujące odwilż, a potem ponowne mrozy nie sprzyjają przezimowaniu roślin. Skutkiem takiej aury jest wymarzanie upraw. Wpływa ono zarówno na jakość, jak i ilość plonu, gdyż uszkodzone rośliny stają się podatne na wszelkiego rodzaju grzyby i bakterie lub całkowicie obumierają. Wymakanie to z kolei zjawisko, które zachodzi najczęściej na przedwiośniu. Długo zalegająca woda z topniejących śniegów pozbawia rośliny tlenu, i w rezultacie takiego procesu one gniją. Natomiast długo zalegające na przedwiośniu zasy py śnieżne sprzyjają wyprzeniu roślin, czyli ich „duszeniu”. Rośliny długo przebywające pod zalegającym śniegiem stają się bardziej podatne na choroby, w szczególności porażenia przez grzyby (na przykład pleśń śniegową). Taka aura również często prowadzi do obumierania młodych roślin. Kolejnym zagrożeniem jest tzw. wysmalanie roślin. Jest to negatywne oddziaływanie silnych i mroźnych wiatrów, występujących przy braku grubszej warstwy śniegu. Zamarznięta gleba uniemożliwia pobieranie wody, w związku z tym rośliny powoli zamierają, a ich organy nadziemne wyglądają jak spalone, stąd nazwa tego zjawiska. Szkody związane z wysadzaniem roślin (wypieranie roślin z gleby) związane są z częstymi zmianami temperatury, szczególnie na przedwiośniu, kiedy temperatura w dzień jest dodatnia, a nocą ujemna. Im wcześniej nadejście wiosny oraz im bardziej gwałtowne są skoki temperatury, tym większe szkody w uprawach¹³.

W przypadku ujemnych skutków przezimowania ważny jest okres odpowiedzialności towarzystwa ubezpieczeń, które ogranicza swoją odpowiedzialność za złe przezimowanie do okresu od początku grudnia do końca kwietnia, mimo umowy ubezpieczenia zawieranej formalnie na rok¹⁴. Ubezpieczyciel uznaje wystąpienie szkody spowodowanej ujemnymi skutkami przezimowania, jeżeli symptomami w roślinach są: brunatnienie, gnicie, oderwanie części nadziemnej od korzenia, ubytki blaszki liściowej i masy korzenia, rozsądzenie tkanek rośliny wskutek zmian turgoru. Ubezpieczyciel nie ponosi odpowiedzialności za szkody w uprawach polegające na wymoknięciu roślin spowodowanym: działaniem wód innych niż pochodzące ze stopionego śniegu lub lodu oraz wylaniem lub podsiąkaniem wód pochodzących ze zbiorników wodnych. Odszkodowanie ma charakter ryczałtu, według ustalonej z góry wartości przy zawieraniu umowy ubezpieczenia. Ponadto musi stanowić szacunkową przybliżoną wartość założenia uprawy alternatywnej. Wartość wypłaconego ryczałtu ustalana jest jako procent sumy ubezpieczenia, czyli iloczynu planowanego plonowania i przewidywanej ceny¹⁵. Uprawy roślin ozimych przed zimą powinny spełniać kryteria związane z odpowiednią fazą liści oraz obsadą w sztukach na m² (np. rzepak ozimy – faza 8 liści i obsada 30 sztuk na m², pszenica ozima – faza 8 liści i obsada 250 sztuk na m², jęczmień ozimy – faza

13. A. Artyszak, *Co grozi ozimynom?*, <http://www.farmer.pl/produkcja-roslinna/zboza/artykuly/co-grozi-ozimynom,8596,3.html> [18.04.2013]; Z. Dmochowska, *Ujemne skutki przezimowania – na co narażone są uprawy w zimie?*, http://www.rolne.ubezpieczenie.com.pl/ujemne_skutki_przezimowania_8211_na_co_narazone_sa_uprawy_w_zimie/179,8038.html [18.04.2013]; M. Dreczka, *Nie tylko sroga zima wyniszcza zboża*, <http://www.nowoczesnauprawa.pl/index.php?content=793> [18.04.2013].

14. Ibidem.

15. Interesującą analizę ubezpieczenia od ryzyka ujemnych skutków przezimowania na przykładzie rzepaku można znaleźć w publikacji: A. Hęćka, K. Łyskawa, *Ubezpieczenia upraw rzepaku od skutków złego przezimowania; uwarunkowania środowiskowe i ekonomiczne*, Problemy Rolnictwa Światowego, Zeszyty Naukowe SGGW, Tom 13 (XXVIII), Zeszyt 1, Warszawa 2013, s. 24–37.

3 liści i obsada 230 sztuk na m²). Także stan upraw ozimych po zimie, związanych z obsadą roślin na 1 m², wpływa na kwalifikację danej plantacji do likwidacji (np. rzepak ozimy – obsada mniejsza niż 15 sztuk na m², pszenica ozima – faza 8 liści i obsada 250 sztuk na m², jęczmień ozimy i pszenica ozima – obsada mniejsza niż 100 sztuk na m²)¹⁶.

2. Ujemne skutki przezimowania – statystyki

Ujemne skutki przezimowania stanowiły jeden z najczęściej ubezpieczanych ryzyk w Polsce w latach 2008–2011 po gradzie i przymrozkach wiosennych (tab. 2). Największy udział ubezpieczonych upraw od ujemnych skutków przezimowania wystąpił w 2008 r. (powyżej 71,1 tys. sztuk), co stanowiło około 23 proc. ogółu ubezpieczonych ryzyk w tym roku. W latach 2009–2011 udział ubezpieczonych upraw z tego tytułu zmniejszył się, a średnia liczba wykupionych polis w tym okresie kształtowała się na poziomie 50 tys. sztuk. Spadek udziału ubezpieczonych upraw od ryzyka ujemnych skutków przezimowania wynikał m.in. z faktu wzrostu liczby ubezpieczeń dotyczących gradu, które są najtańsze.

Tabela 2. Liczba ubezpieczonych ryzyk w uprawach rolnych w Polsce w latach 2008–2012^{a)}

Ryzyko	2008	2009	2010	2011	2012 ^{a)}
Grad	88 437	174 465	188 008	171 835	106 930
Przymrozki wiosenne	72 182	67 834	73 631	69 896	21 508
Ujemne skutki przezimowania	71 738	44 646	50 770	54 204	73
Susza	14 714	9 001	1 494	648	258
Powódź	13 729	1 863	2 064	610	259
Huragan	13 679	1 369	4 623	4 970	4 727
Deszcz nawalny	13 679	1 352	4 623	4 970	4 727
Piorun	13 613	1 340	4 597	4 882	4 344
Obsunięcie się ziemi	13 613	1 340	4 597	4 882	4 344
Lawina	13 613	1 340	4 597	4 871	4 221
Razem	328 997	304 550	339 004	321 768	151 391

a) Do dnia 30.06.2013.

Źródło: Projekt ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich, <http://www.bip.minrol.gov.pl> [dostęp 12.08.2013].

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż suma strat spowodowana przez zjawiska pogodowe z biegiem lat może wzrastać, powodując wzrost wypłat ubezpieczeń, co z kolei spowoduje wzrost kosztów ubezpieczenia i jednocześnie wzrost składek ubezpieczeniowych. PZU SA, prezentując swoje wyniki za I kwartał 2012 r., zwróciło uwagę na wzrost łącznej kwoty wypłaconych odszkodowań i świadczeń w wyniku szkód spowodowanych ujemnymi skutkami przezimowania w segmencie ubezpieczeń rolnych (przyrost rezerw szkodowych wzrósł o 90,1 mln zł w porównaniu z I kwartałem 2011 r.). Z kolei Concordia Polska TUW do dnia 22 czerwca 2012 r. wypłaciła 99 proc. ubezpieczonych u niej rolników ponad 309 mln zł odszkodowań za uprawy zniszczone

16. <http://www.mojeuprawy.pl/jesienny.html> [dostęp 12.08.2013].

w wyniku ujemnych skutków przezimowania¹⁷. Ogólnie firmy ubezpieczeniowe oszacowały straty po przymrozkach w sezonie zimowym 2011/2012 na około 590 milionów zł¹⁸. Analiza danych dotyczących areálu zasiewów zbóż ozimych oraz rzepaku i rzepiku potwierdza znaczący udział strat w uprawach ozimych w 2012 r. Odsetek powierzchni zaoranej po okresie zimy w 2012 r. dla zbóż ozimych wyniósł blisko 25 proc., wobec poziomu nieprzekraczającego 1,5 proc. w latach 2008–2011. W przypadku rzepaku i rzepiku ponad 30 proc. pól obsianych nimi przeznaczone było do zaorania (tab. 3).

Tabela 3. Powierzchnie zasiane i zaorane zbóż ozimych oraz rzepaku i rzepiku ozimego w latach 2008–2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Zboża ozime					
Powierzchnia zasiana [ha]	4 551 579	4 725 311	4 806 271	4 779 251	4 684 299
Powierzchnia zaorana [ha]	7 057	4251	60 078	751 970	1 149 835
Odsetek powierzchni zaoranej (%)	0,2	0,1	1,2	1,4	24,5
Rzepak i rzepik					
Powierzchnia zasiana [ha]	728 517	722 880	765 900	751 970	801 033
Powierzchnia zaorana [ha]	5 644	3 484	23 296	118 299	257 648
Odsetek powierzchni zaoranej (%)	0,8	0,5	3,0	15,7	32,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Wiosenna ocena stanu upraw rolnych i ogrodnich w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2012.

Dokonując oceny upraw ozimych w układzie regionalnym kraju w 2012 r., należy stwierdzić, iż sytuacja była bardzo zróżnicowana. Najwięcej strat z tytułu złego przezimowania w zbożach ozimych zanotowano w województwach: kujawsko-pomorskim, lubelskim i lubuskim. W regionach tych ponad 60 proc. areálu zbóż ozimych zakwalifikowano do zaorania i ponownego obsiania. Z kolei ponad 90 proc. zasianej powierzchni rzepaku i rzepiku przeznaczono do zaorania w województwie łódzkim. Najmniejsze straty w uprawach ozimych liczone powierzchnią zaoraną zaobserwowano w regionach: małopolskim, podkarpackim, podlaskim i warmińsko-mazurskim (tab. 4).

W tabeli 5 przedstawiono wyniki symulacji kosztów ubezpieczenia powierzchni zbóż ozimych w układzie województw. Dla ubezpieczenia zbóż od ryzyka ujemnych skutków przezimowania przyjęto¹⁹: przy stawkach taryfowych ustalonych w zależności od strefy zagrożenia ryzykiem od 4,3 proc. do 10,9 proc. sumy ubezpieczenia oraz dopłat do składki w wysokości 50 proc., producent rolny przy stawce taryfowej minimalnej zapłaci składkę w kwocie 59,65 zł od 1 ha uprawy (z dopłatą w kwocie 40,93 zł), a w przypadku stawki taryfowej maksymalnej zapłaci składkę w całości w kwocie 254,95 zł od 1 ha uprawy. Przeliczając wielkość składki ogółem w stosunku do liczby gospodarstw rolnych w poszczególnych województwach można stwierdzić, że największa składka

17. A. Makowiecki, *Resort rolnictwa przygotował zmiany w ustawie o ubezpieczeniach rolnych*, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=44317:prawo-resort-rolnictwa-przygotowa-zmiany-w-ustawie-o-ubezpieczeniach-rolnych&catid=107:rynek-ubezpiecze&Itemid=106 [11.02.2013].

18. K. Rojewski, *Historia i stan obecny ubezpieczeń rolnych w Polsce*, Materiały z konferencji pt. „Trendy w ubezpieczeniach rolnych w Europie. Ubezpieczenie ryzyka suszy w Polsce”, Warszawa 2012, 7 listopada.

19. Według przykładu zaprezentowanego w: *Projekt ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich*, <http://www.bip.minrol.gov.pl> [dostęp 12.08.2013].

Tabela 4. Straty w zasiewach upraw ozimych w okresie zimy 2011/2012 według województw

Wyszczególnienie	Zboża ozime			Rzepak i rzepik ozimy		
	Ogólna powierzchnia zasiewów	w tym stan zły do zaorania		Ogólna powierzchnia zasiewów	w tym stan zły do zaorania	
	tys. ha		%	tys. ha		%
Dolnośląskie	338,6	80,7	23,8	122,0	18,3	15,0
Kujawsko-pomorskie	376,5	245,0	65,1	98,0	60,0	61,2
Lubelskie	400,8	240,5	60,0	40,7	14,2	35,0
Lubuskie	146,1	87,7	60,0	33,8	23,7	70,0
Łódzkie	364,5	158,0	43,3	17,5	16,0	91,4
Małopolskie	119,4	3,0	2,5	4,5	0,2	4,4
Mazowieckie	474,0	94,8	20,0	40,0	8,0	20,0
Opolskie	193,2	48,3	25,0	75,0	15,0	20,0
Podkarpackie	118,6	3,6	3,0	16,2	0,0	0,2
Podlaskie	204,3	0,2	0,1	7,6	0,1	0,8
Pomorskie	241,2	25,2	10,4	54,8	7,0	12,8
Śląskie	109,8	12,0	10,9	13,2	2,1	15,9
Świętokrzyskie	127,1	28,6	22,5	5,5	1,1	20,0
Warmińsko-mazurskie	268,9	3,6	1,3	51,0	1,0	2,0
Wielkopolskie	695,0	244,4	35,2	121,0	56,3	46,5
Zachodniopomorskie	291,4	31,4	10,8	95,9	10,6	11,0

Źródło: Wstępna ocena przezimowania upraw ozimych w 2012 r., GUS, Warszawa 2012.

Tabela 5. Przykładowa kalkulacja składki w przypadku ubezpieczenia zbóż ozimych z tytułu ujemnych skutków przezimowania

Wyszczególnienie	Składka ogółem dla powierzchni zasianej zbóż ozimych, przy stawce taryfowej ^{a)}		Składka na 1 gospodarstwo rolne przy stawce taryfowej ^{a)}	
	minimalnej	maksymalnej	minimalnej	maksymalnej
	zł		zł	
Dolnośląskie	1 918 169	8 632 607	17,87	80,42
Kujawsko-pomorskie	2 132 873	9 598 868	24,07	108,33
Lubelskie	2 270 532	10 218 396	8,83	39,72
Lubuskie	827 657	3 724 820	19,26	86,68
Łódzkie	2 064 893	9 292 928	12,28	55,28
Małopolskie	676 401	3 044 103	2,39	10,74
Mazowieckie	2 685 210	12 084 630	9,68	43,54
Opolskie	1 094 478	4 925 634	24,42	109,88
Podkarpackie	671 869	3 023 707	2,57	11,57
Podlaskie	1 157 360	5 208 629	11,13	50,07
Pomorskie	1 366 398	6 149 394	22,42	100,92
Śląskie	622 017	2 799 351	3,81	17,14
Świętokrzyskie	720 022	3 240 415	5,07	22,83
Warmińsko-mazurskie	1 523 319	6 855 606	23,38	105,23
Wielkopolskie	3 937 175	17 719 025	24,20	108,92
Zachodniopomorskie	1 650 781	7 429 243	34,35	154,60

Powierzchnię zbóż ozimych przyjęto według danych w tabeli 4.

Źródło: Charakterystyka gospodarstw rolnych, PSR 2010, GUS, Warszawa 2012 oraz Projekt ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich [z dnia 3.04.2013], <http://www.bip.minrol.gov.pl> [dostęp 12.08.2013].

dotyczy gospodarstw rolnych położonych w województwach, kujawsko-pomorskim, opolskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim i kształtuje się w granicach 22,42–34,35 zł/gospodarstwo w wariancie taryfy minimalnej oraz 100,92–109,88 zł/gospodarstwo w wariancie taryfy maksymalnej. Nie są to kwoty będące istotnym obciążeniem dla gospodarstwa, szacuje się jednak, że tylko około 12 proc. gospodarstw rolnych (czyli 28 proc. powierzchni upraw) decyduje się na ubezpieczenie upraw²⁰. Jako główne przyczyny słabego zainteresowania rolników ubezpieczeniem można wymienić: małe subiektywne poczucie zagrożenia, wysoki odczuwalny koszt składki, niską skalę produkcji towarowej, jak również małą rzetelność zakładów ubezpieczeń, brak środków finansowych, stosunkowo niskie kary za brak wykupionej polisy²¹.

Przy tak niewielkiej skali ubezpieczeń plonów trudno się dziwić, że w momencie wystąpienia zdarzenia losowego rolnicy wciąż liczą głównie na społeczne wsparcie i solidaryzm obciążając tym samym głównie budżet państwa oraz instytucje pomocy społecznej²². Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż tylko ten producent rolny, który w dniu wystąpienia szkód posiadał ważną umowę ubezpieczenia, obejmującą ochroną co najmniej 50 proc. powierzchni upraw, może liczyć na pełną pomoc ze strony państwa.

3. Pomoc związana z ujemnymi skutkami przezimowania

Rolnicy, u których powstały szkody w sezonie 2011/2012 wskutek ujemnych skutków przezimowania, mogli skorzystać z wielu form pomocy (rys. 1). Jedną z nich były kredyty na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych oraz poręczenia i gwarancje ich spłaty. Oprocentowanie kredytów dla kredytobiorcy wynosiło 0,1 proc. w skali roku, pod warunkiem że producent rolny w dniu wystąpienia szkód posiadał ważną umowę ubezpieczenia obejmującą ochroną co najmniej 50 proc. powierzchni upraw, z wyłączeniem łąk i pastwisk, lub co najmniej 50 proc. liczby zwierząt gospodarskich. Natomiast dla tych producentów rolnych, którzy nie wykupili ubezpieczenia, oprocentowanie wynosiło 3,85 proc. w skali roku²³.

Kredyty na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej mogą być udzielone osobom fizycznym posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych, osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym nie posiadającym osobowości prawnej. Kredyty mogą być udzielone w przypadku wystąpienia szkód spowodowanych przez: suszę, grad, deszcz nawalny, ujemne skutki przezimowania, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, osunięcie się ziemi lub lawinę. Z kolei działalność objęta kredytowaniem dotyczy: upraw rolnych

20. K. Rojewski, *Historia...*, op.cit.

21. M. Grodz, D. Gajda, *Ubezpieczenia rolnicze i świadomość ubezpieczeniowa rolników*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, 2012 nr 1, Warszawa 2012; P. Sulewski, A. Drożdż, *Ubezpieczenia produkcji rolniczej w opiniach i ocenie rolników*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom XIV, Zeszyt 3, Warszawa–Poznań–Białystok 2012; A. Wicka, *Ubezpieczenia rolne źródłem osiągania przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolnych*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 1, Warszawa–Poznań–Lublin 2008.

22. S. Trawiński, *Ubezpieczenie od skutków klęsk żywiołowych – dobrodziejstwo czy obowiązek*. Ubezpieczenia w rolnictwie. Materiały i Studia. Nr 1(9) 2001, s. 44–57.

23. *Pomoc związana z ujemnymi skutkami przezimowania*. Materiały Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2012, <http://www.minrol.gov.pl/pol/Ministerstwo/Biuro-Prasowe/Informacje-Prasowe/Pomoc-zwiazana-z-ujemnymi-skutkami-przezimowania> [17.04.2013].

innych niż wieloletnie, upraw roślin wieloletnich, rozmnażania roślin, chowu i hodowli zwierząt, upraw rolnych połączonych z chowem i hodowlą zwierząt, obróbką nasion dla celów rozmnażania roślin, chowem i hodowlą ryb oraz pozostałych organizmów wodnych w wodach śródlądowych oraz działach specjalnych produkcji rolnej. Kredyt może zostać udzielony, jeżeli wysokość poniesionej szkody w uprawach rolnych i zwierzętach gospodarskich przekracza 30 proc. średniej rocznej produkcji rolnej w gospodarstwie rolnym lub dziale specjalnym z trzech lat poprzedzających rok, w którym wystąpiły szkody. Istnieje również możliwość uwzględnienia średniej z trzech lat w okresie pięcioletnim poprzedzającym rok, w którym wystąpiły szkody (pomijając rok o najniższej i najwyższej wielkości produkcji). W przypadku szkód w środzku trwałym, innym niż uprawy rolne i zwierzęta gospodarskie, kredyt może zostać udzielony, jeżeli wysokość poniesionej szkody przekracza kwotę 1050 zł²⁴.

W okresie od maja 2007 r. do grudnia 2012 r. przydzielono 3858 kredytów kłeskowych na kwotę ponad 257 mln zł z tytułu ujemnych skutków przezimowania. Najwięcej środków uzyskanych z kredytów trafiło do województw: kujawsko-pomorskiego (49,3 mln zł), wielkopolskiego (37,6 mln zł) oraz zachodniopomorskiego (52,3 mln zł). Tylko w województwie podlaskim i śląskim nie korzystano z tej formy pomocy (tab. 6).

Tabela 6. Liczba i kwota kredytów kłeskowych z tytułu ujemnych skutków przezimowania udzielonych w okresie 1.05.2007–31.12.2012 według województw

Wyszczególnienie	Liczba kredytów	Kwota kredytów (tys. zł)	Kwota kredytów na 1 gospodarstwo rolne (zł)
Dolnośląskie	369	28 663,1	267,0
Kujawsko-pomorskie	1189	49 251,3	555,9
Lubelskie	32	1 132,9	4,4
Lubuskie	79	6 209,2	144,5
Łódzkie	70	1 565,8	9,3
Małopolskie	11	471,6	1,7
Mazowieckie	566	34 711,7	125,1
Opolskie	204	12 467,5	278,1
Podkarpackie	1	493,9	1,9
Podlaskie	0	0,0	0,0
Pomorskie	61	6 261,1	102,8
Śląskie	0	0,0	0,0
Świętokrzyskie	100	3 940,6	27,8
Warmińsko-mazurskie	55	7 303,9	112,1
Wielkopolskie	748	37 555,2	230,9
Zachodniopomorskie	372	52 279,4	1087,9
Suma	3858	257 031,4	x

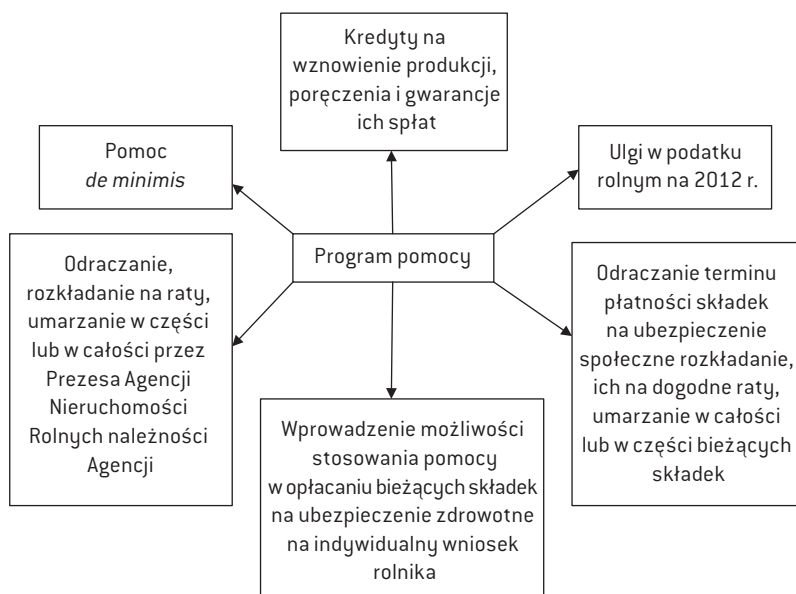
Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych ARiMR 2013.

Rolnicy mogli także skorzystać z ulg w podatku rolnym w 2012 r. lub uzyskać pomoc związaną z płatnościami składek na ubezpieczenie społeczne lub zdrowotne. Także Agencja Nieruchomości Rolnych umożliwiła odraczanie, rozkładanie na raty lub umarzanie należnych jej płatności (rys. 1).

24. Ibidem.

Ponadto każde gospodarstwo rolne, w którym powstały szkody spowodowane wystąpieniem w okresie zimowym 2011/2012 ujemnych skutków przezimowania mogło liczyć na pomoc *de minimis* udzielaną przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na wniosek producenta rolnego. Stawka pomocy na dokonanie ponownego obsiewu 1 ha upraw rolnych została ustalona w wysokości 100 zł na 1 ha powierzchni uprawy żyta, jęczmienia, pszenżyta, pszenicy, rzepaku lub rzepiku, trwałych użytków zielonych i ozimych upraw nasiennych²⁵.

Rysunek 1. Formy pomocy dla rolników i producentów rolnych, w których gospodarstwach rolnych powstały szkody spowodowane wystąpieniem w okresie zimowym 2011/2012 ujemnych skutków przezimowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Pomoc związana z ujemnymi skutkami przezimowania*. Materiały Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2012, <http://www.minrol.gov.pl/pol/Ministerstwo/Biuro-Prasowe/Informacje-Prasowe/Pomoc-zwiazana-z-ujemnymi-skutkami-przezimowania> [17.04.2013].

Wystąpienie w sezonie zimowym 2011/2012 największych strat zimowych w województwach kujawsko-pomorskim, łódzkim i wielkopolskim²⁶ wiązało się również ze zwiększoną aktywnością w pozyskiwaniu jednorazowej pomocy finansowej właśnie w tych regionach [tab. 7]. Na ponad 137 tys. złożonych wniosków o pomoc *de minimis*, ponad 45 tys. pochodziło z województwa wielkopolskiego, blisko 30 tys. z województwa łódzkiego i około 27 tys. z województwa kujawsko-pomorskiego [tab. 7]. Rolnicy pochodzący z tych regionów uzyskali łącznie ponad 84 mln zł wsparcia na ponowny wysiew upraw rolnych. Najmniejsze dofinansowanie uzyskali rolnicy w województwach podkarpackim i podlaskim, gdyż w tych rejonach szkody w uprawach na skutek ujemnych

25. Ibidem.

26. Główną przyczyną szkód były silne mrozy, duże wahania temperatury powietrza, wysuszające wiatry oraz zastoiska wód na przedwiośnieu [A. Gawrońska, *Regionalne zróżnicowanie strat w uprawach ozimych*, Roczniki Naukowe SERIA, Tom XV, Zeszyt 1, Warszawa–Poznań–Rzeszów 2013, s. 48–53.]

skutków przezimowania były nieznaczne²⁷. Wsparcie finansowe dla rolników tych województw wynosiło odpowiednio 30 tys. i 22 tys. zł (tab. 7).

Tabela 7. Jednorazowa pomoc finansowa udzielona producentom rolnym, w których gospodarstwach rolnych powstały szkody spowodowane wystąpieniem w okresie zimowym 2011/2012 ujemnych skutków przezimowania

Wyszczególnienie	Liczba złożonych wniosków	Kwota wypłaconej pomocy na dzień 31.12.2012 r. (tys. zł)	Odsetek wypłaconej pomocy (%)	Kwota wypłaconej pomocy na 1 gospodarstwo rolne (zł)
Dolnośląskie	6 622	9 966,3	8,1	92,8
Kujawsko-pomorskie	27 102	30 027,5	24,5	338,9
Lubelskie	9155	4 531,0	3,7	17,6
Lubuskie	1 328	2 618,7	2,1	60,9
Łódzkie	29 538	15 123,5	12,4	90,0
Małopolskie	537	194,6	0,2	0,7
Mazowieckie	7 052	4 829,3	3,9	17,4
Opolskie	4 315	6 030,7	4,9	134,5
Podkarpackie	88	29,9	0,0	0,1
Podlaskie	52	22,0	0,0	0,2
Pomorskie	3 396	5 608,4	4,6	92,0
Śląskie	863	746,4	0,6	4,6
Świętokrzyskie	657	182,5	0,1	1,3
Warmińsko-mazurskie	296	651,4	0,5	10,0
Wielkopolskie	45 132	39 528,5	32,3	243,0
Zachodniopomorskie	825	2 241,2	1,8	46,6
Suma	136 958	12 2331,7	x	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych ARiMR 2013.

Tabela 8. Kwota wypłaconej pomocy *de minimis* na dzień 31.12.2012 r. według powiatów województwa wielkopolskiego

Kwota wypłaconej pomocy (tys. zł)	Liczba powiatów województwa wielkopolskiego	Odsetek powiatów województwa wielkopolskiego	Powiaty województwa wielkopolskiego
<747,9	8	25,8	chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki, grodziski, leszczyński, międzychodzki, nowotomyski, ostrzeszowski, wolsztyński
<747,9 – 1165,5]	8	25,8	jarociński, kościański, obornicki, rawicki, średzki, śremski, turecki, złotowski
<1165,5 – 1583,1]	4	12,9	gostyński, kępiński, szamotuński, wrzesiński
<1583,1 – 2000,6]	6	19,4	kaliski, koniński, krotoszyński, ostrowski, pilski, pleszewski
<2000,6 – 2418,2]	3	9,7	kolski, poznański, słupecki,
>2418,2	2	6,5	gnieźniński, wągrowiecki
Suma	31	100,0	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych ARiMR 2013.

27. Ibidem, s. 48–53.

Z uwagi na fakt, iż największe straty w uprawach na skutek ujemnych skutków przezimowania wystąpiły w województwie wielkopolskim, dokonano również analizy wypłaconej pomocy o charakterze *de minimis* według powiatów. W wyniku grupowania prostego otrzymano przedziały klasowe, do których przydzielono powiaty województwa wielkopolskiego według poziomu wypłaconej pomocy. Największą pomoc finansową otrzymali rolnicy z powiatów: kolskiego, poznańskiego, słupeckiego, gnieźnieńskiego oraz wągrowieckiego. W tych powiatach kwota wypłaconej pomocy przekraczała 2000 tys. zł. W większości powiatów województwa wielkopolskiego (51,6 proc.) jednorazowa pomoc finansowa, jaką uzyskali rolnicy na ponowny wysiew upraw, nie przekraczała 1165,5 tys. zł (tab. 8).

Podsumowanie

Produkcja rolna stanowi bardzo ważną część polskiej gospodarki. Z uwagi na zmiany klimatyczne, które powodują większą częstotliwość występowania ekstremalnych zjawisk atmosferycznych, ważną kwestią stają się wszelkie mechanizmy chroniące producentów rolnych przed ich negatywnymi skutkami. W Polsce realne zagrożenie dla produkcji rolnej wywołują m.in. ujemne skutki przezimowania. W sezonie zimowym 2011/2012 odsetek powierzchni zaoranej dla zbóż ozimych wyniósł blisko 25 proc. areалу zasiewów ogółem, a w przypadku rzepaku i rzepiku ponad 30 proc. Konsekwencją wysokich strat w uprawach był wysoki wzrost odszkodowań wypłaconych przez zakłady ubezpieczeń, do kwoty około 590 mln zł. Ryzyko złego przezimowania charakteryzowało się silnym zróżnicowaniem w poszczególnych województwach. Największe straty z tego tytułu występowały przede wszystkim w takich regionach, jak: kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, łódzkie i wielkopolskie.

Rolnicy, u których powstały szkody wskutek ujemnych skutków przezimowania, mogli skorzystać z wielu form pomocy. Były to m.in.: kredyty na wznowienie produkcji, odraczenie i rozkładanie na raty składek na ubezpieczenia społeczne, pomoc finansowa na dokonanie ponownego zasiewu, możliwość uzyskania ulgi w podatku rolnym, czy nieopłacania składki na ubezpieczenia zdrowotne. Największą aktywnością w pozyskiwaniu pomocy finansowej w postaci kredytów klęskowych oraz o charakterze *de minimis* charakteryzowały się województwa: kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

Aby zmniejszyć szkody powstałe wskutek wystąpienia ujemnych skutków przezimowania, szczególnie w regionach, gdzie rokrocznie występują straty z tytułu tego ryzyka, należy zwrócić uwagę także na aktywną działalność prewencyjną związaną np. z odpowiednią agrotechniką i kulturą prowadzenia upraw, czy też zakupem odmian dostosowanych zimotrwałością do zmieniających się warunków klimatycznych. Ponadto dalsza popularyzacja wśród rolników wiedzy o istniejących uregulowaniach, możliwościach oraz zagrożeniach wynikających z braku polisy powinna wpłynąć na większą aktywność producentów rolnych w wyborze ubezpieczenia jako formy zabezpieczenia produkcji rolnej.

Niewątpliwie duże znaczenie w ograniczeniu wpływu tego ryzyka na produkcję roślinną będą miały planowane zmiany w ustawie o ubezpieczeniu upraw i zwierząt. Proces ten wymaga jednak czasu, gdyż wypracowanie kompromisu między wymogami i możliwościami rolników, budżetem państwa oraz zakładami ubezpieczeń i reasekuracji nie będzie zadaniem łatwym.

Wykaz źródeł

- Artyszak A., *Co grozi oziminom?*, <http://www.farmer.pl/produkcja-roslinna/zboza/artykuly/co-grozi-oziminom,8596,3.html> [18.04.2013].
- Charakterystyka gospodarstw rolnych*, PSR 2010, GUS, Warszawa 2012.
- Dmochowska Z., *Ujemne skutki przezimowania – na co narażone są uprawy w zimie?*, http://www.rolne.ubezpieczenie.com.pl/ujemne_skutki_prezimowania_8211_na_co_narazone_sa_uprawy_w_zimie/179,8038.html [18.04.2013].
- Dreczka M., *Nie tylko sroga zima wyniszcza zboża*, <http://www.nowoczesnauprawa.pl/index.php?content=793> [18.04.2013].
- Gawrońska A., *Regionalne zróżnicowanie strat w uprawach ozimych*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom XV, Zeszyt 1, Warszawa–Poznań–Rzeszów 2013.
- Girdziute L., *Risks in Agriculture and Opportunities of their Integrated Evaluation*, Procedia – Social and Behavioral Sciences, 2012, Volume 62.
- Grodź M., Gajda D., *Ubezpieczenia rolnicze i świadomość ubezpieczeniowa rolników*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, Nr 1/2012, Warszawa 2012.
- Hęćka A., Łyskawa K., *Ubezpieczenia upraw rzepaku od skutków złego przezimowania; uwarunkowania środowiskowe i ekonomiczne*, Problemy Rolnictwa Światowego, Zeszyty Naukowe SGGW, Tom 13{XXVIII}, Zeszyt 1, Warszawa 2013, s. 24–37.
<http://www.mojeuprawy.pl/jesienny.html> [dostęp 12.08.2013].
- Jerzak M.A., *Zarządzanie ryzykiem jako czynnik stabilizacji dochodów i poprawy konkurencyjności w rolnictwie*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 3, Warszawa–Poznań–Lublin 2008.
- Makowiecki A., *Resort rolnictwa przygotował zmiany w ustawie o ubezpieczeniach rolnych*, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=44317:prawo-resort-rolnictwa-przygotowa-zmiany-w-ustawie-o-ubezpieczeniach-rolnych&catid=107:rynek-ubezpiecze&Itemid=106 [dostęp 11.02.2013].
- Niepublikowane dane ARiMR 2013. Departament Wsparcia Krajowego. Warszawa.
- Pajewska-Kwaśny R., *Zagrożenie katastrofami naturalnymi w Polsce*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, Nr 3/2012, Warszawa 2012.
- Pawłowska-Tyszczo J., *Aktualne problemy zarządzania ryzykiem w rolnictwie*, Wyd. IERiGŻ-PIB, Nr 535, Warszawa 2009.
- Pomoc związana z ujemnymi skutkami przezimowania*. Materiały Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2012, <http://www.minrol.gov.pl/pol/Ministerstwo/Biuro-Prasowe/Informacje-Prasowe/Pomoc-zwiazana-z-ujemnymi-skutkami-przezimowania> [17.04.2013].
- Projekt ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (z dnia 03.04.2013)*, <http://www.bip.minrol.gov.pl> [dostęp 12.08.2013].
- Rojewski K., *Historia i stan obecny ubezpieczeń rolnych w Polsce*, Materiały z konferencji pt. „Trendy w ubezpieczeniach rolnych w Europie. Ubezpieczenie ryzyka suszy w Polsce”, Warszawa 2012, 7 listopada.
- Sokołowska E., *Pochodne instrumenty pogodowe jako narzędzia ograniczania ryzyka w rolnictwie*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 4, Warszawa–Poznań–Lublin 2008, s. 299–394.
- Stroiński E., *Ubezpieczenia majątkowe i osobowe w rolnictwie*, Wyd. Akademii Finansów, Warszawa 2006, s. 22–23.

Sulewski P., Drożdż A., *Ubezpieczenia produkcji rolniczej w opiniach i ocenie rolników*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom XIV, Zeszyt 3, Warszawa–Poznań–Białystok 2012.

Trawiński S., *Ubezpieczenie od skutków klęsk żywiołowych – dobrodziejstwo czy obowiązek*. Ubezpieczenia w rolnictwie. Materiały i Studia. Nr 1(9) 2001, s. 44–57.

Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 150, poz. 1249, z późn. zm. ogłoszonymi w Dz. U. z 2006 r. Nr 120, poz. 825 i Nr 157, poz. 1119, z 2007 r. Nr 49, poz. 328, z 2008 r. Nr 145, poz. 918 oraz z 2009 r. Nr 18, poz. 97, oraz z 2011 r. Nr 106, poz. 622).

Wicka A., *Ubezpieczenia rolne źródłem osiągania przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolnych*, Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 1, Warszawa–Poznań–Lublin 2008.

Wiosenna ocena stanu upraw rolnych i ogrodniczych w 2012 r., GUS, Warszawa 2012.

Wstępna ocena przezimowania upraw ozimych w 2012 roku, GUS, Warszawa 2012.

Negative effects of overwintering of agricultural crops as an insurance risk

The aim of the study is to present the risk of negative effects of overwintering, which on an annual basis lead to significant losses in agricultural crops in Poland. This is due to the fact that difficulties with securing this risk are reported not only by agricultural producers, but also by insurance companies. On the other hand, the State implements various forms of assistance which take millions of zlotys. The period discussed in the study covers the years 2008–2012. The detailed analysis of the risk of negative effects of overwintering concerns winter cereals, rape and agrimony crops in the individual provinces in the 2011/2012 winter period.

In the first place, the terms connected with the risk of negative effects of overwintering have been explained. Then, selected aspects connected with crop insurance against such a risk have been presented. The paper concludes with an analysis of forms of assistance for farmers and agricultural producers in whose farms losses caused by negative effects of overwintering have been identified.

Key words: effects of overwintering, insurance, forms of assistance.

DR INŻ. ANNA GAWROŃSKA – adiunkt w Katedrze Finansów i Rachunkowości Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.